

ДОСВІД ПОЄДНАННЯ СУГЕСТИВНОГО ТА ІНТЕНСИВНОГО МЕТОДІВ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ПІДГОТОВЦІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО МІЖНАРОДНИХ НАВЧАНЬ

У статті розкрито сутність поняття «суперінтенсив» у викладанні іноземної мови у військовому навчальному закладі. Доведено актуальність та важливість вивчення українськими військовослужбовцями англійської мови в контексті розвитку Збройних сил України та представлення їх на міжнародній арені. Розглянуто можливі шляхи запровадження та втілення вказаного методу вивчення іноземної мови для військовослужбовців.

Ключові слова: мовна підготовка, сугестивний метод, інтенсивний курс, комунікативна методика, неграматичний підхід.

Оксана Щерба, Петр Черник. ОПЫТ СОВМЕЩЕНИЯ СУГЕСТИВНОГО И ИНТЕНСИВНОГО МЕТОДОВ ПРЕПОДАВАНИЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В ПОДГОТОВКЕ ВОЕННОСЛУЖАЩИХ К МЕЖДУНАРОДНЫМ УЧЕНИЯМ

У статтє раскрыта суцність поняття «суперінтенсив» в преподаванні иностранного языка в военном учебном заведении. Доказана актуальность и важность изучения украинскими военнослужащими английского языка в контексте развития Вооруженных сил Украины и представления их на международной арене. Рассмотрены возможные пути внедрения и реализации данного метода изучения иностранного языка для военнослужащих.

Ключевые слова: языковая подготовка, сугестивный метод, интенсивный курс, коммуникативная методика, неграмматический подход.

Oksana Shcherba, Peter Chernyk. THE EXPERIENCE OF COMBINING SUGGESTIVE AND INTENSIVE METHODS OF TEACHING A FOREIGN LANGUAGE IN THE TRAINING OF SERVICEMEN FOR INTERNATIONAL EXERCISES

The essence of the concept of «superintensive» in the teaching of a foreign language in a military educational institution is disclosed. The urgency and importance of studying Ukrainian servicemen of English in the context of the development of the Armed Forces of Ukraine and their presentation on the international arena have been proved. Possible ways of introduction and implementation of this method of learning a foreign language for servicemen are considered.

Key words: language training; suggestive method; intensive course; communicative method, non-grammatical approach.

Володіння іноземними мовами, насамперед англійською, є безумовним чинником персонального кар'єрного успіху практично в усіх суспільних сферах. Не є винятком і військова сфера. Попри те, що Україна п'ятий рік перебуває в стані неоголошеної війни, вона веде активну миротворчу політику, також досить активно та успішно бере участь у міжнародних військових навчаннях та конкурсах. Звичайно, такий підхід сприяє зміцненню позитивного іміджу на міжнародній арені як України загалом, так і її Збройних сил зокрема. Отже, якісна мовна підготовка особового складу залишається пріоритетним завданням у професійній підготовці військових фахівців усіх рівнів [8; 9].

Мета роботи полягає в розкритті змісту так званої «суперінтенсивної» мовної підготовки військовослужбовців служби за контрактом для участі в міжнародних військових навчаннях «Tank challenge» на прикладі Національної академії сухопутних військ.

Методологічний інструментарій дослідження склали в основному загальнонаукові методи такі, як аналіз та синтез, контент аналіз, порівняльний аналіз тощо.

Загалом проблематиці викладання іноземних мов присвячена велика кількість наукової літератури. Методики викладання іноземних мов запроваджують, описують, вдосконалюють

вже не одне покоління науковців. Самі автори сугестивного та інтенсивного методів викладання присвятили низку наукових праць указаній проблемі [2; 3; 10].

Об'єктом дослідження є методика поєднання сугестивного та інтенсивного методів викладання іноземної мови військовослужбовцям.

Разом із початком навчання іноземної мови, викладач повинен з'ясувати мотивації і цілі кожного конкретного слухача і, виходячи з цього, вибрати метод викладання. Метод граматичного перекладу, який панував у всіх наших навчальних закладах до середини ХХ століття, себе вичерпав цілком. А реалії нашого сьогодення вносять також корективи до підходів викладання іноземної мови у військовому середовищі.

Першопричини низького рівня володіння англійською мовою українськими військовослужбовцями полягають у помилковому уявленні про підходи та методи викладання іноземної мови в старій радянській школі, де основний акцент робився не на вміння спілкуватися, а на читацько–перекладацькі навички. Такий підхід цілковито й повністю мігрував в українську вищу військову школу.

Зважаючи на завдання, поставлені перед викладачами іноземних мов, у якнайшвидші терміни підготувати військовослужбовців до участі в міжнародних навчаннях (у нашому випадку «Tank challenge»), слід звернути увагу на існуючі нетрадиційні методи, що припускають швидке та інтенсивне навчання мови, коли вивчення теоретичних моментів зведено до мінімуму, а головна увага приділяється живому спілкуванню, тобто розмовній мові.

Ці шляхи засновані на принципах сугестології, розроблених болгарським ученим Г. Лозановим. Його методика «повного занурення», або «сугестопедія», побудована на трьох основних принципах: 1) принцип радості і ненапруження; 2) принцип єдності «усвідомлюване – неусвідомлюване»; 3) принцип сугестивного взаємозв'язку «вчитель – учень». Сугестологія – це наука про звільнення прихованих можливостей людини. Тобто відповідні методи вивчення базуються на роботі підсвідомості. Наприклад, метод «25 кадрів» і вивчення мов уві сні [3].

Сугестивний метод (метод навіювання) створений у другій половині ХХ ст. у Софійському інституті сугестології (Болгарія), названий іменем його творця, психотерапевта за фахом, Георгія Лозанова. Лозанов як лікар-сугестолог дійшов висновку щодо можливості використання в навчанні іноземних мов неусвідомлених резервних можливостей, які він спостерігав у своїх пацієнтів. Безпосередня дія викладача на тих, кого він навчає і хто в цей час перебуває у стані «псевдопасивності», і, зокрема, саме його сугестивна, навіююча дія сприяє усуненню психотравмуючих факторів (скутості, страху, побоювання можливих помилок, замкнутості, некомунікабельності, труднощів у подоланні стереотипів рідної мови та «мовного бар'єру» іноземної). Такий вплив, на думку Г. Лозанова, створює сприятливі передумови для організації іншомовного мовленнєвого спілкування. Крім того, він допомагає розкрити резервні можливості слухачів щодо запам'ятовування значного обсягу навчального матеріалу [3].

Наука, названа Г. Лозановим «сугестологією», розкриває механізми, які забезпечують вивільнення та мобілізацію резервних можливостей людини краще запам'ятовувати, засвоювати, спілкуватися.

Одним із прийомів, що «вмикає» ці механізми, є «інфантилізація» процесу навчання. Вона передбачає усунення турбот і тривог, які обтяжують психіку дорослої людини і заважають сприйманню; перехід людини на такі рівні сприймання та усвідомлення, на яких переважають гра, радість від співучасті у спілкуванні в умовах розкнутості та невимушеності.

Головні положення сугестивного методу: 1) створюються сприятливі умови для оволодіння слухачами усним мовленням шляхом усунення багатьох психологічних бар'єрів, що виникають в ситуаціях навчання; 2) більша увага приділяється зв'язку навчального процесу з особистими інтересами та мотивами слухачів; 3) між викладачем та слухачами встановлюються і підтримуються довірливі стосунки, що сприяють успішній мовленнєвій взаємодії; 4) навчання проходить у двох планах — свідомому та підсвідомому, в яких задіяні

обидві півкулі головного мозку, а це дає оптимальний результат; 5) мовний матеріал засвоюється в атмосфері перевтілення, з використанням мови та рухів, що допомагає переключити увагу слухачів із форми на сам процес спілкування; 6) навчальний матеріал вводиться на основі значних за обсягом полілогів і супроводжується коментарем лексичного та граматичного характеру (двічі); 7) активізація матеріалу проходить за допомогою ігор, вправ на запитання – відповіді; при цьому слухачі широко використовують невербальні засоби комунікації; 8) у центрі уваги — усномовленнева комунікація та вокабуляр; 9) завдяки використанню резервів мимовільної пам'яті за один місяць досягається засвоєння на розмовному рівні близько 2000 слів [3].

Застосування методу Г. Лозанова з метою прискореного оволодіння іноземною мовою дало позитивні результати і стимулювало організацію сугестопедичних курсів не лише в нього на батьківщині, але й в інших країнах. Проте цей метод має й деякі недоліки, проаналізовані Г. Китайгородською.

Завдяки зусиллям останньої ідеї інтенсивного навчання отримали свій подальший розвиток. Вона розглядає слухача як активного учасника педагогічного процесу, що творчо оволодіває знаннями та уміннями, які він з успіхом застосовує у своїй навчальній та службовій діяльності.

Г. Китайгородська висуває чотири принципи навчання іноземної мови згідно з методом, названим нею «методом активізації резервних можливостей особистості»: принцип організації особистісного спілкування в навчанні; принцип поетапно-концентричної організації навчання; принцип використання рольової гри в організації навчання; принцип організації колективного спілкування. Цей метод забезпечує інтенсивне навчання, в ході якого навчальні цілі досягаються за мінімальний термін при максимальному обсязі необхідного навчального матеріалу [2].

Часто під терміном «інтенсивне навчання» розуміють «сухе» вивчення великої кількості навчального матеріалу за короткий термін. Зазвичай при цьому заперечується використання різних тренувальних граматичних, лексичних, аудитивних вправ на заняттях. Але, ґрунтуючись на методиці, створеній доктором педагогічних наук, педагогом-лінгвістом Г. Китайгородською більше 30 років тому, і яка успішно поєднала переваги вищезазначених шляхів вивчення мови, інтенсивність повинна означати напруженість, але не фізичну. Навпаки, спостерігається контраст між фізичним розслабленням, релаксацією, коли знімаються внутрішні напруги й затиски, і розумовою активністю. Під час заняття необхідно зняти психологічні бар'єри, коли слухач відчуває себе вільно та комфортно. Напруга проявляється на двох рівнях: інтелектуальному і творчому. Інтенсивність – це вміння вчителя створити таке навантаження в групі, яке не дозволяє ні хвилини байдикувати: повинна бути залученість і включеність кожного слухача протягом усього заняття. Втома – поняття швидше психологічне, а тут її немає [2].

Офіційна назва методу Г. Китайгородської – «метод активізації резервних можливостей особистості та колективу». Займаються по ньому тільки в групі, навіть у великій. Суть у тому, що на заняттях слухачі виявляються ніби всередині п'єси, написаної для них і про них. Спочатку повторюють її текст за «суфлером» – викладачем, потім їм дозволяється будувати власні фрази на основі засвоєних структур. Але те, що здається веселою імпровізацією, насправді – ретельно режисоване і методично вивірене мовне тренування, де кожне слово і дія виконують навчальну функцію [2].

Основні принципи, які лежать в основі методу Г. Китайгородської полягають у такому:

1. Принцип особистісного спілкування. Реалізація цього принципу на практиці означає, наприклад, що, поставивши запитання, викладач намагається вислухати слухача не тільки і не стільки як «учня», але і як співрозмовника, партнера. Для викладача, який використовує елементи інтенсивного навчання, це особливо важлива якість, так як він повинен вміти будувати спілкування в навчальній групі за типом реального спілкування, «вплітаючи» в цей контекст неформального особистісного спілкування навчальний матеріал (вправи).

2. Принцип ігрової організації. Викладач створює вправи для вирішення конкретних навчальних завдань на певному мовному та мовленнєвому матеріалі, а потім комбінує їх у сценарії заняття. Комунікативні завдання у вправах формулюються як природні життєві ситуації, виходячи з конкретного мовного та мовленнєвого матеріалу, який запланований викладачем для певного етапу його відпрацювання. Постійна зміна ролей і ситуацій на заняттях сприяє підтримці мотивації мовних дій слухачів при більшій кількості повторень одних і тих мовних одиниць і граматичних явищ, що є необхідною умовою для формування міцних і гнучких мовних навиків.

3. Принцип колективної взаємодії. Ґрунтуючись на цьому принципі, викладач визначає такий спосіб організації навчального процесу, при якому: слухачі активно спілкуються один з одним, обмінюючись навчальною інформацією, розширюючи за рахунок цього свої знання, вдосконалюючи вміння та навички; між учасниками складаються сприятливі взаємини; умовою успіху кожного є успіх інших [2].

До початку занять рекомендується провести зі слухачами бесіду, під час якої викладач знайомиться і пояснює їм, як буде відбуватися навчальний процес, які завдання стоять перед ними, як вони повинні займатися в аудиторії і на самопідготовці і на які результати вони можуть розраховувати.

Мотивація слухачів є складним завданням для викладача, який формує завдання для слухача так, щоб той захотів вирішити його. Так народжується мотивація. Викладач повинен сформулювати завдання для слухача, будучи впевненим у тому, що йому це цікаво [1].

Рольові ігри, придумані, продумані й організовані викладачем, в яких виступає слухач, допомагають йому активізувати свої творчі можливості, сприяють розкриттю і прояву його особистості. Рольові ігри, ігрова діяльність підвищують емоційний статус навчального процесу. У результаті заняття перетворюються на живу, цікаву, захоплюючу навчальну діяльність.

Завдання для самопідготовки – ще одна важлива частина навчання. Такі завдання є формою самоконтролю засвоєння мови. Усні завдання пропонують слухачам продумати і знайти мовні засоби для вирішення конкретного завдання. Це змушує їх цілеспрямовано переглянути відпрацьовані на занятті тексти і діалоги, вибрати і скомбінувати потрібні їм комунікативні блоки, звернутися до коментарів за роз'ясненнями, тобто провести осмислену роботу. Підсумок такого пошуку фіксується в письмовій або усній формі. Письмові завдання тренують вживання форм мовного матеріалу, певних граматичних явищ і т. п. Лексико-граматичний коментар є опорою для самостійного систематизації мовного матеріалу слухачами.

Слід згадати і про додаткове самостійне читання. Додаткові тексти носять здебільшого монологічний характер. Вони пов'язані з основним текстом тематично і побудовані на його лексико-граматичному матеріалі. Тексти складені таким чином, щоб слухачі могли зіставляти, порівнювати реалії нашої країни і країни, що вивчається, і в такий спосіб долучатися до культури цього народу. Тексти дозволяють вирішувати одночасно декілька завдань під час навчання. Передусім вони є додатковим засобом для навчання монологічного мовлення. Аудіювання і навчання усім видам читання, а також техніки читання здійснюється саме на таких текстах. Крім того, вони поступово готують слухачів до читання адаптованої, а потім і оригінальної літератури.

Методика інтенсивного навчання Г. Китайгородської дає блискучі результати, за умови, що педагог пройшов спеціальні підготовчі курси інтенсивного навчання, де вчать основам психологічного аналізу і, відповідно, маніпулювання, може повністю опанувати, а потім і застосувати цю, безперечно, ефективну методику.

Слід визнати, що жорстке обмеження в часі на вивчення іноземної мови (у нашому випадку це шість навчальних тижнів – 252 навчальні години) не дозволяє застосувати одну конкретну методику в повному обсязі. Тому для досягнення позитивної динаміки у вивченні іноземної мови військовослужбовцями загалом та задля результативної підготовки особового складу до участі в міжнародних навчаннях «Tank Challenge», зокрема, викладачам

доводиться використовувати комплекс методів та підходів, а передусім сугестивний та інтенсивний методи.

Добре відомо, що з позиції педагогічно-методичних чинників на ефективність навчання вагомий вплив має дидактичне забезпечення. Постійне удосконалення його є невід'ємною ознакою часу інформаційного навчання, оскільки природно, аби зберегти належну мотивацію слухачів, потрібні видання з актуальними, адаптованими навчальними відомостями та з використанням сучасних інформаційних технологій [6]. Треба сказати, що і навчальні посібники, і техніка навчання, якою користуються педагоги нашого навчального закладу, ґрунтуються на новітніх психологічних дослідженнях пам'яті, типів свідомості, функцій правої і лівої півкуль мозку, і містять елементи навіювання, що дозволяє слухачам легше вжитися в модельовану на заняттях реальність [7].

Позитивній динаміці в навчальному процесі сприяє також присутність мотивації. Незважаючи на те, що в аудиторії знаходяться військовослужбовці з різним рівнем інтелектуального розвитку, освіти, походження, можливість участі в міжнародних навчаннях за кордоном, створення позитивного іміджу українських Збройних сил на міжнародній арені, обмін досвідом та відкрите спілкування з іноземними військовослужбовцями однозначно виступають мотивуючим чинником. Слухачі чітко знають, для чого вони прийшли в аудиторію, що конкретно вони повинні засвоїти і яким має бути результат. Уможливлення підтвердження набутих знань і навиків у практичній діяльності, як-от під час багатонаціональних навчань, на міжнародних військово-проблемних і наукових заходах (семінарах, конференціях, роботах штабів), зрештою участь у місіях за межами держави є запорукою для ефективного навчання слухачів у ході вивчення іноземної мови [5]. Таким мотивуючим чинником у вказаній групі військовослужбовців-контрактників стала перспектива участі у міжнародних навчаннях «Tank challenge».

Заняття за так званою «суперінтенсивною» методикою впродовж шести тижнів проходило в спеціалізованій аудиторії кафедри іноземних мов та військового перекладу Національної академії сухопутних військ, яка відрізняється від звичайних класів. Лінгафонна аудиторія обладнана необхідними технічними засобами для нормального забезпечення навчального процесу: слайдпроектором, магнітофоном, екраном і дошкою. Кількість слухачів дозволила контролювати викладачеві кожного слухача індивідуально та використовувати педагогічні можливості колективу. А можливість їх розміщення в аудиторії сприяли створенню природних умов спілкування, полегшенню візуальних контактів та використанню прийомів сугестії при навчанні.

Спостерігаючи і аналізуючи плідну роботу колег у військових навчальних закладах України, приходимо до висновку, що немає жодного методу, який би підходив цілком і повністю. Неможливо побудувати систему, яка підходить усім. Іноземна мова – це не предмет у класичному розумінні, це сукупність історичних і сучасних реалій народу – носія мови. А завдання викладача іноземної мови – привести слухача до певних знань, умінь, розвинути його особистісні якості, допомогти жити в багатокультурному світовому співтоваристві.

Головне, щоб викладач розумів те, що необов'язково намагатися впроваджувати в процес викладання одну окремо взятую методіку, просто потрібно мати свій власний стиль викладання, заснований на особистому набутому досвіді і запозиченні окремих методів із прийомів з різних джерел. Актуальною вважаємо цитату творця методу інтенсивного навчання іноземних мов Г. Китайгородської: «Кожен педагог настільки самостійний у виборі методів і прийомів навчання іноземної мови, настільки динамічний у своїх бажаннях, що єдиною кінцевою метою його праці може бути тільки успішний учень, для якого іноземна мова стала рідною» [6].

Щодо нашого досвіду поєднання кількох методик викладання, то слід підсумувати, що подібний експеримент себе виправдав. Жорстке обмеження в часі підготовки спонукало викладачів знайти та застосувати усі можливі підходи до викладання матеріалу, а слухачів – змобілізуватися та засвоїти весь матеріал. Це якраз випадок, коли мета (участь у

міжнародних навчаннях та гідне представлення українських Збройних сил на міжнародній арені) має виправдати засоби та зусилля викладачів і слухачів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Захарова Л., Черник П. Структура мотивації до вивчення англійської мови у курсантів вищих військово-навчальних закладів та шляхи її корекції / Л. Захарова, П. Черник // Вісник Львівського університету: Сер. Міжнародні відносини : збірник наукових праць. – Вип. 31. – С. 341–350.
2. Китайгородская Г. А. Интенсивное обучение иностранным языкам. Теория и практика / Г. А. Китайгородская. – М. : Высшая школа, Школа Китайгородской, 1992. – 280 с.
3. Лозанов Г. К. Суггестопедия при обучении иностранным языкам / Г. К. Лозанов // Методы интенсивного обучения иностранным языкам. – Вип. 1. – М., 1973. – С. 9–17.
4. Плахотник О.Ю. Порівняльний аналіз основних підходів до навчання іноземної мови / О. Ю. Плахотник, Н. М. Якушко // Інноваційні технології навчання в сучасній дидактиці вищої школи : матеріали II всеукр. наук.-практ. конф. (Полтава, 13–16 березня 2007 р.). – Полтава : ПВІЗ, 2007. – С. 60–61.
5. Ринейська Л. С. Особливості підготовки військовослужбовців для участі у миротворчому контингентів Збройних Сил України / Л. С. Ринейська // Інноваційні технології навчання в сучасній дидактиці вищої школи : матеріали II всеукр. наук.-практ. конф. (Полтава, 13–16 березня 2007 р.). – Полтава : ПВІЗ, 2007. – С.147–148.
6. Сінкевич С. В. Чинники, що впливають на формування ціннісного ставлення курсантів вузів до вивчення іноземної мови / С. В. Сінкевич // матеріали міжвузівської науково-теоретичної конференції «Морально–психологічне забезпечення службової та навчально-виховної діяльності» // збірник наукових праць. – Ч. II (Спеціальний випуск). – 2001. – №17. – Хмельницький : Вид-во Національної академії ПВУ, 2001. – С. 22–25.
7. Черник П. Новітня концепція вивчення іноземної мови в контексті підготовки фахівця для сухопутних військ. Оперативна та бойова підготовка сухопутних військ: стан, проблеми, перспективи / П. Черник // тези доповідей учасників науково–практичного семінару, Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, 2009. – Львів : АСВ, 2009. – 180 с.
8. Черник П. English для наших офіцерів не зайва, а нагальна потреба / П. Черник // Народна Армія. – 2010. – 17 березня. – №49 (4411).
9. Яцишин О. М. Роль професійно спрямованого навчання іноземної мови у формуванні мотивації учбової діяльності студентів / О. М. Яцишин // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. – 2002. – № 9. – С. 28–31. (Сер. : Педагогіка).
10. Scrivener J. Learning teaching / J. Scrivener. – Macmillan, 2005. – 432 p.

Стаття надійшла до редакції 14.12.2017 р.